

Aleksandar V. Petrović*

Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Filozofski fakultet Pale
Katedra za germanistiku

KECMANOVIĆ I DE LORIZON: MAJKA U SAVREMENOM ROMANU

Originalni naučni rad
UDC 82-31-055.2
316.36:396-055.2
821.112.2.09-31(494) L'Horizon K.
821.163.41.09-31 Kecmanović V.

U proteklom vijeku mogu se posmatrati velike promjene društvenih odnosa, a posebno porodičnih uloga. Umjetnost, a posebno književnost, je uvijek bila izvrstan indikator ovih promjena. Književnost nam pokazuje da je uloga žene kroz istoriju bila obilježena prije svega njenom porodičnom ulogom majke i supruge. Izlaskom žene iz porodičnog kruga i ulaskom u društvo mijenja se i njena uloga. Ovaj rad ima za cilj da istraži kakav je pogled savremene književnosti, a posebno savremenog romana, na ulogu žene u današnjem svijetu. Kao korpus za analizu uzeta su dva zapažena savremena romana sa njemačkog i srpskog govornog područja: *Knjiga krvi* Kima de Lorizona i *Kad đavoli polete* Vladimira Kecmanovića. Postupcima analize i komparacije dolazi se do zaključka da oba romana vide ženu kao ključni faktor, kako u političkom, tako i u metaforičnom smislu, u rješavanju postojećih problema u svijetu.

Ključne riječi: promjena društvenih odnosa; porodične uloge; književnost; uloga žene; savremeni roman; Kim de Lorizon, Vladimir Kecmanović

Dinamika promjena društvenih odnosa nikada nije bila veća nego u posljednjem vijeku. Posebno se to odnosi na tradicionalne porodične uloge. O svemu ovome su napisane brojne sociološke analize, a ovdje možemo navesti monografiju Biserke Košarac *Izazovi savremene porodice* (2019), koja pruža uvid u ovu problematiku i na globalnom i na nacionalnom nivou i u kojoj autorka u pogledu stanja savremene porodice konstatuje da se rastače nuklearna forma porodice i da je zamjenjuju mnoge druge forme bračnih i porodičnih odnosa kao što je kohabitacija, LAT-forme (Living Apart Together), homoseksualne veze i brakovi, serijska monogamija i sl. (18) Od svih porodičnih uloga, najviše je promijenjena uloga žene. Svemu tome je jako doprinijela feministička ideologija. Feminizam se u prvom talasu bavio jednakošću žena na poljima ekonomije, politike, zaštite zdravlja, kao i zaštitom od nasilja. Međutim, feminizam nije na ovome stao, nego je u drugom talasu proširio

* Filozofski fakultet, Alekse Šantića 1, 71420 Pale; e-mail: aleksandar.petrovic@ff.ues.rs.ba

svoje zahtjeve na rastakanje kompletnih društvenih odnosa. S obzirom da feministička ideologija postojeću kulturu doživljava kao patrijarhalnu, dakle kao oni u kojoj dominiraju muški odnosi moći, hijerarhije, omeđenosti i nasilja, traži se zamjena takvih odnosa prihvatljivijim odnosima koji bi bili obilježeni principima saosjećanja, inkluzivnosti, odstranjivanja bilo kakve diskriminacije, pa do uvođenja pojma džendera koji bi označavao socijalno determinisane seksualne polove koji ne zavise od biološkog određenja. Ikona i glavna teoretičarka ovog drugog talasa je bila francuska filozofkinja Simon de Bovoar sa svojim djelom *Drugi pol* (1949). Sve je ovo svakako dovelo da danas imamo drugačije shvatanje žene i ženskih društvenih uloga, posebno onih porodičnih – supruge i majke.

Svako shvatanje društvenih odnosa se uvijek prelivalo na umjetnost. Umjetnost je oduvijek svjedočila o vremenu u kojem je nastajala. Ovo se posebno odnosi na književnost kao na umjetničku tvorevinu iz koje se najjasnije mogu iščitati stanje duha vremena, a posebno društveni odnosi. Ralf Elison u eseju *Društvo, moralnost, roman* kaže da „[...] romansijer i njegov najprijemčiviji čitalac (u suštini veoma neophodan saradnik koji učestvuje u prenošenju umetničke fikcije u život) moraju deliti kompleks ideja – koje se odnose na stvarnost, nužnost, mogućnost, slobodu, ličnost i vrednost i kompleks osećanja kako racionalnih tako i iracionalnih, koji su plod specifičnih uslova njihovog zajedničkog društva.“ (Petrov 1975: 416) Polazeći od ovoga, s pravom se postavlja pitanje šta to današnja književnost svjedoči o današnjem vremenu, na koji način ga reflektuje i na koji način današnji čovjek vidi samog sebe i svoje vrijeme. Čak i gore pomenuta Simon de Bovoar kaže kako primjeri pisaca poput Anrija de Monterlana, Lorensa, Klodela, Bretona i Stendala „svedoče da svaki pisac odražava velike kolektivne mitove.“ (De Bovoar 1982: 315)

Pogled na ženske uloge kroz istoriju, a posebno u savremenim istraživanjima, gotovo je uvijek ideološki obojen i pod velikim uticajem feminizma (up. Becker-Cantarino 1987). Međutim, posebno tamo gdje istorijski razvoj, društveni odnosi i kulturološki kontekst nisu analogni onim na Zapadu, treba ispoljiti suzdržanost i treba se zadržati na onim nedvosmislenim tumačenjima društvenih uloga, koji, koliko je to moguće, nadilaze okvire jedne kulture, a to je da je žena, prije svega, u svojoj tradicionalnoj ulozi majka i čuvarica doma. U srednjovjekovnoj njemačkoj književnosti, o ovome svjedoče *Pjesma o Hildebrantu*, gdje Hildebrantova žena ostaje trideset godina kod kuće odgajajući sina, dok Hildebrant bježi sa svojim gospodarom od Otokarove osvete u stranu zemlju. Parcifalova majka se brine o njemu sve dok nije sposoban da se osamostali i da krene u svijet slijedeći svoju

sudbinu viteza. I tu svakako nije kraj. Ona je, osim toga, i požrtvovana djevojka koja svojom nesebičnom ljubavlju spasava viteza od smrti (*Siroti Hajnrih*), nedodirljiva dvorska dama koja svojim ponosom muči svoga viteza (pjesme visokog minezanga – njemačke srednjovjekovne ljubavne lirike), ali i stvorenje koje ima demonske crte kao Krimhilda u *Pjesmi o Nibelunzima*. Čak i kada je samosvojna i odlučna kao Kudrun, njen krajnji cilj i pristanište je uvijek udaja i brak. (v. Đorđević: 2003) Usponom građanskog staleža, književnost nije više bila isključivo namijenjena javnom izvođenju, nego je prešla u privatne prostore u kojima je carica bila žena. Imajući žene kao publiku, mijenjale su se i teme i likovi žena u književnim djelima. I dalje je žena ostajala u porodičnim odnosima, ali sada se tematizuju određeni problemi koji su do tada bili potpuni tabu. Ljubavni trouglovi postaju uobičajena tema za književnost (Efi Brist, Ana Karenjina). Ni u srpskoj književnosti to nije drugačije. Od srednjovjekovnih djela, preko narodne poezije, pa sve do književnosti HH vijeka žena ima sličnu ulogu kao ona u njemačkoj književnosti. Mnogi su primjeri gdje žena nije samo pasivni posmatrač života oko sebe, nego aktivni subjekat. Ne treba se zanemariti ni činjenica da je ponekad uloga žene u književnosti i rezultat idealizovanja tokom određene epohe, ali je njena uloga i u društvu i u književnosti, prije svega, uloga majke i čuvarke doma.

Stoga, polazeći od prethodnog, a to je da je tradicionalna porodica razgrađena i da je uloga žene drugačija u odnosu na njenu vijekovnu ulogu, te da književnost reflektuje i stanje u društvu i govori o njemu, moramo postaviti pitanje na koji način se u savremenoj književnosti reflektuju nove, promijenjene, uloge u društvu, a posebno uloga majke i supruge odn. šta nam to u današnje vrijeme govori književnost o ovoj ulozi. U kojoj je mjeri žena u današnjoj književnosti majka i supruga i kako se ona doživljava i prikazuje? Sve ovo pokušavamo saznati analizom dva savremena romana: *Knjiga krvi* (njem. *Blutbuch*) švajcarskog autora Dominika Holcera (Dominik Holzer), koji piše pod pseudonimom Kim de Lorizon (Kim de l'Horizon) i *Kad đavoli polete* Vladimira Kecmanovića. I jedan i drugi su izdati iste godine, jedan na njemačkom, a drugi na srpskom jeziku, dobili su prestižne književne nagrade (Deutscher Buchpreis, Schweizer Buchpreis – Njemačka i Švajcarska književna nagrada, Vitalova nagrada), a sa njima svakako i medijsku pažnju i pažnju čitalaca i naučnih krugova. Radi se o dva romana u kojima, osim tema koje dozvoljavaju ovakvu analizu i komparaciju, nalazimo i primjere iz kojih možemo iščitati jedan relevantan pogled na ulogu žene i majke u savremenom romanu, a time i u međuljudske odnose u savremenom društvu.

De Lorizon piše roman u kome njegov alter-ego i istoimeni dvadesetčetvorogodišnji junak, sebe doživljava kao nebinarnu osobu. Osobe poput Kima doživljavaju pol kao slobodan izbor, ali ovakva identifikacija ne ostaje samo na verbalnom ispoljavanju. Kim živi sve moguće aspekte života u skladu sa feminističkom i džender-ideologijom. Najprimjetnije je to u nošenju i oblačenju, gdje se miješaju tradicionalno muške i ženske oznake npr. gaji brkove i istovremeno stavlja ruž na usne, oblači haljine i cipele sa visokim potpeticama i sl. To zahvata i seksualnost. Iako je rođen kao muškarac, svoje odrastanje, a pogotovo doba puberteta opisuje kako je postajao "fraulich", kao žena¹.

Njegov izbor da bude nebinarna osoba je pod velikim uticajem njegove majke, koju zove Meer. To je naziv za majku iz bernskog dijalekta, koji je pod uticajem francuskog jezika. Osim toga, na njemačkom ta riječ znači i more (preneseno i – okean). I posveta glasi: „Für meine Meere“². To nimalo nije slučajno s obzirom da je Meer je u njemačkom jeziku srednjeg roda. Kakav odnos njegova majka ima prema muškarcima najbolje se vidi iz sljedećeg citata: „Meeresliebe ist ein Ozean. Und sie hat eine einzige Küste: die Männlichkeit. Meer sagt: "Wenn Jungs Männer werden. Gehen sie wie Affen. Werden sie so grob. Bekommen sie Akne. Ist ihr Gesicht ungleichmäßig. Zerbricht ihnen die Stimme. Werden Frauen Gegenstände für sie“³ (l'Horizon 2022).

Osnovu romana čini Kimovo istraživanje svoga porijekla, ali ne kroz mušku, nego kroz žensku liniju. Njegov postupak se sastoji od pretrage porodičnih zapisa svoje majke o njenim bakama i od samorefleksije kroz pisma baki, koja je oboljela od demencije i sa kojom zapravo obostrana komunikacija nije moguća. Porodično stablo je obilježeno istorijom srednjeg građanskog staleža grada Berna, ispunjeno neobičnim ženskim likovima, koje su bivale i vještice, ali i žrtve incesta. Kao svoju motivaciju za ovakav postupak, Kim navodi: „Ich durchbreche den Kreis der Kinder, die ihre Eltern umbringen, um frei zu sein, um sich selbst zu werden. Ich töte meine Eltern nicht. Ich bringe meine Mütter zur Welt“⁴ (l'Horizon 2022).

Porodično stablo i doslovno je crvena bukva. Naziv romana je dat i kao igra riječi (Blutbuch – knjiga krvi, Blutbuche – crvena bukva). Porodično drvo više nije hrast, pagansko germansko sveto drvo, simbol čvrstine, drveta koje raste na

¹ U nedostatku zvaničnog prevoda na srpski jezik, svi citati iz romana su dati u prevodu autora rada.

² Za moje majke

³ Majčina ljubav je okean. I ona ima samo jednu jedinu obalu: muškost. Majka kaže: „Kad momci postaju muškarci. Idu kao majmuni. Postaju grubo. Dobijaju akne. Njihovo lice je grubo. Puca im glas. Žene postaju za njih predmeti.

⁴ Prekidam krug djece koja ubijaju svoje roditelje da bi bila slobodna, da bi postala ono što jesu. Ja ne ubijam moje roditelje. Ja donosim moje majke na svijet.

osunčanim stranama, koje ne obaraju vjetrovi, koje je postojano i tvrdo. Sada je simbol porodice bukva i to crvena bukva, drvo koje rado prebiva u vlazi, koje je kultivisano, ukrštano, i posađeno u parkovima kao ukrasno drvo. Crvena bukva, aludiranjem na žensko krvarenje, je simbol ženske linije. Ona je tačno stara koliko i baka, jer je posađena na dan njenog rođenja.

Baka, a ne otac ili majka, je, dakle, bila stub porodice. Kao i kod svake žene koja je stub porodice, baka je razvila, pored prirodno ženskih osobina, i one tipično muške: grubost, nepristupačnost, odlučnost, nespontanost. Ona ima pomalo nadljudske osobine, čak je naziva i čudovištem (njem. das Monster). Baka je jedina postojana porodična veza u odrastanju malog Kima. Kroz nju se vidi i porodični duh, ali i njen socijalni status. Za nju su vezana najpostojanija sjećanja ne čudi što se oko nje plete cijela porodična istorija i identitet glavnog junaka.

Majka je u svemu ovome samo sporedan lik, ali: „Im Schreiben über die Grossmeer versteckt sich ein Schreibenwollen über die Meer“⁵ (I'Horizon 2022). Kimova majka je frizerka, kaže se da je čitala puno knjiga i to isključivo o ženama i o vješticama. U posebnom odjeljku namijenjenom majci kaže da bi majka rado postala muškarac, da bi mogla da bude agresivna, da bi smjela da nema djecu, a istovremeno i mrzi muškarce, bez nekog naročitog obrazloženja. Majka ne nosi suknje, nego pantalone, jer muškarcu mogu uvijek da dohvate ispod suknje. Majka ima ljubavnicu Aleks, koju Kim podnosi, ali nije oduševljen njome. Majka se svađala i sa bakom i sa ocem. U jednom pismu baki, Kim kaže: „Ich war meine Kindheit lang damit beschäftigt, dies vor Meer zu verstecken, ihr die Liebe zu geben, die du ihr nie gegeben hast, und ich wusste, sie darf meinen Hass auf sie nicht sehen, sonst stirbt sie“⁶ (I'Horizon 2022).

Kimov otac je potpuno skrajnut, kao da ga nema. Očeva pasivnost, neborbenost i nezainteresovanost se shvata negativno, kao njegova krivica. Međutim, on nije u potpunosti negativna figura. Kroz očevu liniju se nasljeđuje sposobnost pričanja priča, što Kim tvrdi, majke nemaju. Kada pita majku zašto otac tako često nedostaje, ona kaže: „Seine Seele steckt eben in seiner Kindheit fest. Wie in einem Maulwurfgang“⁷ (I'Horizon 2022). Majke ne pričaju priče. Majke imaju praktičan problem odgajanja djece. U okruženju gdje je otac strašljiv, nesiguran,

⁵ U pisanju o baki krije se volja za pisanjem o majci.

⁶ Cijelo svoje djetinjstvo sam se bavio time da ovo sakrijem od majke, da joj dam ljubav, koju joj ti nikada nisi dala i znao sam, ona ne smije vidjeti moje mržnju prema njoj, inače bi umrla.

⁷ Njegova duša je zaglavljena u njegovom djetinjstvu. Kao u krtačijem tunelu.

gotovo kao dječak, neodrastao muškarac, Kim odrasta po uzoru na žene i postaje „kao žena“.

De Lorizonovo poimanje svijeta, a time i uloge žene i majke u tom svijetu, u potpunom je saglasju feminističkim idejama, a u mnogim crtama ih i nadilazi. I u romanu *Knjiga krvi* prikazuje se i svjesno promovirane feministički pogled na svijet. U njemu ženski princip ima posebno važnu ulogu. To je svijet koji tek treba da nastane i u njemu će svaki čvrsti odnos postati proizvoljan i fluidan. Autor crpi svoj, gotovo religiozan, pogled na svijet iz načina življenja promovisanog kroz neopaganske rituale vještice autorke koja sebe naziva Starhawk. Samo vještice se shvata kroz feministički diskurs i prožeto je kvazireligioznim praksama u koje eklektički objedinjuju predhrišćanske kultove i rituale, gotovo tipično za njuejdž ili neopaganske pokrete (v. Starhawk 2011).

Žena i ženski princip i pogled na svijet, a koji je opet shvaćen kao suprotan patrijarhalnoj kulturi postaje mjerilo stvari. Prvo što trpi promjenu je jezik. Vidjeli smo da se i pojam majke vezuje za dijalekat, a sa druge strane metaforično i dvosmisleno sa morem, sa razlivanjem, sa nejasnim granicama. Sa jezikom počinju i završavaju se željene promjene društvenog diskursa. Kada se znak i označeno razdvoje i kada se znak postane proizvoljan, onda se i misao mijenja, a sa njom i pogled na svijet i odnos prema svijetu. Jezik je sredstvo rastakanja patrijarhalnih odnosa i kulture. Majka odn. baka, ženska porodična linija u ovom romanu predstavljaju pandan patrijarhalnom posmatranju svijeta koji je oličen kroz odnos prema ocu i kroz očevu krvnu liniju.

U sasvim drugi svijet nas vodi Kecmanovićev roman *Kad đavoli polete*. Prikazuje nam se mračna, distopijska slika svijeta, koja nam donosi atmosferu trilera sa izopačenim likovima, scenama seksa, niskim strastima i sve to na kraju začinjeno ubistvom. Međutim, ako se malo odmaknemo od sižea i dublje zaronimo u djelo, možemo prepoznati autorovo viđenje današnjeg svijeta koje je ispunjeno nasiljem, nemogućnošću izražavanja, izloženošću zlu koje otvoreno likuje i u kojem ima malo nade i mogućnosti da se izade iz tog začaranog kruga.

Kristofer (Kej), Amerikanac, izopačeni homoseksualac, slika manipulativnog vladara ovoga svijeta iz sijenke, usvaja iz doma za nezbrinutu djecu Mladena (Em) i nudi mu novi život. Taj život je ispunjen seksom, prostitucijom, drogama, nasiljem i sveopštom ohološću. Mladen je dijete bez glasa, otuđen sam od sebe i od svijeta, igračka u rukama bogatog Amerikanca. Prema riječima samog autora, slika svijeta djela sugeriraju na sliku današnjeg svijeta (Kecmanović 2023). Zlostavljanje koje trpi

Mladen trpimo cio svijet. Kao ni Mladenov, glas ugnjetavanih se ne čuje. Mediji omogućavaju to zlostavljanje tako što potpomažu svijet u kojem vlada laž da je bijelo crno, a crno bijelo. Time se otkriva zašto je posveta upućena Džordžu Orvelu – ovo je upravo orvelovska slika svijeta – svijeta izvrnutih vrijednosti.

U Kecmanovićevom romanu nemamo prikazanu žensku porodičnu liniju za razliku od muške. Kristoferova majka je umrla pri njegovom rođenju. Mladen nema majku i ne pamti je. Njegov odnos prema ženama definisan je seksualnom privlačnošću da li preko „Suzane iz ženskog bloka“ koja predstavlja objekat njegovih seksualnih fantazija ili preko Anđe, služavke koju angažuje Kristofer i sa kojom Mladen stupa u intimne odnose. Osim njih, pojavljuje se još nekoliko ženskih likova, ali su sve one prostitutke ili seksualni objekti.

Odnos prema ženama je suštinski zanemaren i sveden na seksualne odnose najniže vrste da nije jednog vrlo važnog detalja. U ludilu u kojem živi, Kristofer bi „Ponekad, ali retko, kada bi bio baš totalno urađen - [pričao bi] o mirisu majke“ (Kecmanović 2022: 159). I Mladen je u onim trenucima kada je osjetio ljubav prema Anđi osjetio i miris majke. Nije jasno kako bi oni taj miris mogli poznavati, ali u sveopštem ludilu, u atmosferi dekadentnog raspadanja, u sred svih mogućih zločina i poroka, stoji još makar sjećanje na – miris majke odn. miris koji podsjeća na miris majčinog mlijeka. Iako je žena u romanu srozana na seksualni objekat, na bludnicu, na najniži nivo ljudskih odnosa, ipak je očuvana prasluka žene – žene majke, koja u svojim njedrima čuva miris ljubavi. Taj miris podsjeća na miris mlijeka, dakle, na rađanje, hranjenje, život. Odnos ovisnosti i zaštite koje ima novorođenče prema majci (otac zauzima svoje mjesto mnogo kasnije i prije je uzrok psiholoških konflikata nego ljubavi i zaštite v. Edipov kompleks) ostaje kao slika izgubljenog raja. U jednom od svojih dugih govora i analiza, Kristofer dodaje i ovo: „Propast svake civilizacije počinje sa emancipacijom žene, rekao je, jer se mešaju uloge, što na kraju dovodi u pitanje i samu reprodukciju“ (Kecmanović 2022: 175).

U gore pomenutom intervjuu autor sugerše i da je, govoreći filmskim jezikom, ovaj roman, više drama nego triler. Iz tog razloga on više prikazuje psihološki razvoj, a manje njegovu sudbinu kao zlostavljanog djeteta koje ubija svog nasilnika da bi postalo nasljednik njegovog bogatstva i pozicije. Sjećanje na majku, na ljubav, je ključni momenat romana i prelomni momenat u Mladenovom psihološkom razvoju. Sve ono kasnije što se s njim dešava je samo jedan put izopačenja sa nepredvidim posljedicama. U svijetu u kome glavni junak osjeća otuđenje, u kome je svakome oduzet glas, u kome su ruke vezane i sve se vrti u začaranom krugu nasilja jednih

nad drugima, pojavljuje se samo jedna, skrivena nada, a to je sjećanje na ljubav. To sjećanje će pokrenuti i psihološki razvoj junaka, ali će razriješiti i njegovu ličnu sudbinu, odrediti njegov dalji životni put. U svijetu u kojem vladaju muškarci, u kojem vladaju i muški principi hladnokrvnosti, proračunatosti, emocionalne hladnoće i nasilja, kao svjetlo u tami pojavljuje se majčinski princip, koji se simbolički predstavlja preko mirisa majčinog mlijeka. S obzirom da i sam autor tvrdi kako je cijeli roman metafora svijeta u kojem živimo, tako je i majka više predstavljena kao metafora, a ne kao da je ženski princip taj koji će spasiti svijet. U Kecmanovićevom romanu ništa pojavno ne može spasiti pojedinca u ovakvom svijetu. Samo taj unutrašnji osjećaj, koji će ga istrgnuti iz Hamletovskog začaranog kruga dilema, iz svijeta nasilja u svijet u kojem će pobjeda doći sama po sebi u onom trenutku kada se desi unutrašnji preobražaj.

Prije bilo kakvog poređenja ova dva romana, mora se najprije imati u vidu sama intencija autora pri stvaranju romana, a ona se može iščitati po tipu romana. Radi se o tome da je roman de Lorizona autofikciona literatura koja po svojoj prirodi ima drugačiji odnos prema svijetu od fikcione, dok Kecmanovićev roman nam stvara fikcioni svijet koji je metafora savremenog svijeta. Stoga je roman de Lorizona svjedočenje o svijetu i pokušaj ideološkog uobličavanja svijeta, dok Kecmanovićev predstavlja klasičnu fikcionu prozu orijentisanu na to da nam izmišljeni svijet govori o stvarnom svijetu. Stoga u tom ključu treba posmatrati i sva tumačenja ovih romana, pa i ulogu ženskog principa i majke.

I kod Kecmanovića i kod de Lorizona imamo, dakle, pozitivno gledanje na žene i ženski princip. Razumljivo je da, budući da pripadaju potpuno različitim kulturama, ali i idejama koje zastupaju u svojim djelima, žena nije predstavljena na istovjetan način. Dok to kod Kecmanovića može biti potpuno neideološki, kod de Lorizona je to čista ideologija. De Lorizonova žena je dio životnog diskursa nižeg švajcarskog građanstva, koje se asocira sa teškim radom, nemogućnošću da se pređe u viši građanski sloj ni u smislu pristupa obrazovanju, ni novcu, kupovinom u hipermarketima Migros, dok je kod Kecmanovića, u skladu sa mračnom slikom romana dio kulture dominacije i dekadencije. Tradicionalna uloga žene kao majke i domaćice se potpuno izgubila. Čak i tamo gdje je prikazana, kao u slučaju Kimove bake, taj položaj je označen kao kazna i poniženje, kako u društvenom, tako i u ličnom smislu. Žena je potpuno istrgnuta i iz konteksta braka i porodice. Tamo gdje to i postoji kao kod Kimove majke, radi se o potpuno disfunkcionalnom odnosu koji ne isključuje nikoga.

Kod de Lorizona se ne naslućuje kritika takvih odnosa kao izvora dekadencije, nego upravo kao kritika patrijarhalne kulture, koja treba biti zamijenjena novim pogledom na svijet u kome će čovjek biti postavljen na nove osnove, gdje se sloboda shvata kao razrešavanje od stega koje su čak i prirodno zadate. Sloboda se shvata kao potpuno vladanje na prirodnom i društvenim odnosima, gdje se čak i prirodno zadati pol čovjeka doživljava kao stega. Čovjek je u takvom svijetu potpuni vladar svijeta. Kecmanovićeva, pak, slika svijeta nimalo nije svijetla, niti ima izgleda da bude bolja. Na prvi pogled reklo bi se da je i kod de Lorizona i kod Kecmanovića muški princip predstavljen kao princip koji održava zlo ovoga svijeta. Iako Kim održava homoseksualne veze sa muškarcima, muški princip mora da se potpuno rastoči da bi se uspostavio svijet u kojem će vladati konačna sloboda, bez stega društvenih i jezički kategorija. Upravo takav svijet je kod Kecmanovića slika propasti. Upravo je kod Kecmanovića homoseksualac predstavljen kao izopačena ličnost, nesputan seks isto tako. Tek je ljubav ona skrivena nit koja će sve probuditi, a koja je viđena kao miris majke.

Za razliku od Kecmanovića, de Lorizon uopšte ne vidi svijet u kome živi kao upozoravajući znak. To je svijet u nastajanju, svijet koji nudi izgleda da se pojedinac oslobodi stega jezika, pola, da učestvuje u slobodi izbora, u seksualnim odnosima koji su lišeni potreba reprodukcije, koji će kao takvi biti samo izraz čiste volje za spajanjem sa drugim čovjekom, bez obzira kog je on pola i kako sebe doživljava. Kimov pokušaj rekonstrukcije porodične loze kroz žensku liniju je pokušaj dekonstrukcije tradicionalnih shvatanja, formiranje novog pogleda na svijet i budućnost. Mladen kao Fortinbras iz *Hamleta* nasljeđuje Kristofera, produžava porodičnu lozu i liniju kao nekakav uljez koji upada u carstvo koje je u unutrašnjem raspadu, ali pri tome mi ne vidimo nikakve izgleda za budućnost. Sudeći po slici koju nam ovi romani daju, nje neće ni biti.

Iako i jedan i drugi roman nude različite poglede na svijet, pa donekle i različit pogled na ulogu žene i majke u tom svijetu, ipak se može izvesti zajednička crta, a to je da i jedan i drugi smatraju da je ključ za rješenje problema ovog svijeta, na jednoj strani dekadentne kulture, a na drugoj strani patrijarhalnog nasljeđa, rješenje uloge žene. Međutim, odluke donose muškarci. U jednom slučaju svojom pasivnošću, a u drugom svojom nesposobnošću da iznesu odgovornost ljubavi. U toj uzajamnoj igri nalazi se i ključ rješenja problema današnjeg svijeta.

Žena je i u stvarnosti, i u književnosti, izašla iz krug porodičnog doma u svijet. Time je njena uloga domaćice, majke i supruge, prestao da bude jedna intimna

uloga, pasivna društvena uloga, ali koja je garantovala stabilnost društvenog poretka, pa makar ga zvali i patrijarhalnim u pozitivnom ili negativnom smislu, i postao jedna društvena uloga oko koje će zavisi budućnost svijeta. I to nam savremeni roman izvrsno detektuje. Iako na različite načine doživljavaju važnost te ulogu, jasno je da je doživljavaju ka ključnu i jasno je da će se oko nje lomiti budućnost svijeta. Iako je ona kod Kecmanovića više metaforična, ipak se može izvesti zaključak da je samo uloga majke ta koja može spasiti svijet.

Literatura

- Athenstaedt U., Alfermann D. (2011). *Geschlechterrollen und ihre Folgen. Eine soziopsychologische Betrachtung* [ebook]. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Becker-Cantarino, B. (1987). *Der lange Weg zur Mündigkeit: Frau und Literatur in Deutschland 1500–1800*. Stuttgart: J. B. Metzler.
- Beuys, B. (2017). *Familienleben in Deutschland. Neue Bilder aus der deutschen Vergangenheit*. Hamburg: Rowohlt.
- Bovoar, S. d. (1982). *Drugi pol*. Beograd: BIGZ.
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Groener, C. U. (2022). Geschlecht, Identität und Erotik in Kim de L'Horizons «Blutbuch». *HSG Focus*. Preuzeto sa: <https://hsgfocus.unisg.ch/hsg-focus-4-2022-energie-richtig/artikel/dossier-blutbuch-carina-groener>, pristupljeno: 12.06.2023.
- Dorđević, M. (2003). *Strömungen und Wandlungen der älteren deutschen Literatur: Beispiele und Erläuterungen*. Sarajevo: Filozofski fakultet.
- Kecmanović, V. (2022). *Kad đavoli polete*. Beograd: Laguna.
- Košarac, B. (2019). *Izazovi savremene porodice*. Pale: Filozofski fakultet.
- Küchler, P. (2001). *Zur Konstruktion von Weiblichkeit. Erklärungssätze zur Geschlechterdifferenz im Lichte der Auseinandersetzung um die Kategorie Geschlecht*. Pfaffenweiler: Centaurus Verl.
- LfB Literaturforum im Brechthaus (13.09.2022.): *Kim de l'Horizon: Blutbuch (Buchpremiere)*. Preuzeto sa: <https://www.youtube.com/watch?v=ldL45MsAdes>, pristupljeno: 12.06.2023.
- l'Horizon, K. d. (2022). *Blutbuch* [ebook]. Köln: DuMont Buchverlag.
- Petrov, A. (1975). *Rađanje modernog romana*. Beograd: Nolit.

- Rinken, B. (2010). *Spielräume in der Konstruktion von Geschlecht und Familie? Alleinerziehende Mütter und Väter mit ost- und westdeutscher Herkunft*. Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- RTV Focus Vranje (22.03.2023.). focus VR. IV. Borini Knjizevni Dani – Vladimir Kecmanovic KAD DJAVOLI POLETE 22032023. Preuzeto sa: <https://www.youtube.com/watch?v=81VQpIQGX6I>, pristupljeno: 12.06.2023.
- Starhawk. (2011). *The spiral dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess*. San Francisco: HarperCollins.
- Streidl, B. (2019). *Feminismus. 100 Seiten*. Ditzingen: Reclam
- Hartmann, U, Becker H. (2002). *Störungen der Geschlechteridentität. Ursachen, Verlauf, Therapie*. Wien: Springer.
- Hessischer Rundfunk (19.10.2022). *Buchpreisgewinner:in Kim de l'Horizon im Gespräch | Frankfurter Buchmesse 2022*. Preuzeto sa: <https://www.youtube.com/watch?v=4SL-veVB3Mk>, pristupljeno: 12.06.2023.

ZUSAMMENFASSUNG

Im letzten Jahrhundert sind große Veränderungen der gesellschaftlichen Verhältnisse, insbesondere der familiären Rollen, zu sehen. Die Kunst, insbesondere die Literatur, erwies sich stets als hervorragender Indikator für diese Veränderungen. Im Verlauf der Geschichte zeigt uns die Literatur, dass die Frau vor allem durch ihre familiären Rollen als Mutter und Ehefrau geprägt war. Mit dem Austritt der Frau aus dem familiären Umfeld und ihrem Eintritt in die Gesellschaft wandelt sich auch ihre Rolle. Diese Arbeit zielt darauf ab, die Sichtweise der zeitgenössischen Literatur, insbesondere des zeitgenössischen Romans, auf die Rolle der Frau in der heutigen Welt zu untersuchen. Als Korpus für die Analyse wurden zwei bemerkenswerte zeitgenössische Romane aus dem deutschsprachigen und serbischen Sprachraum gewählt: *Blutbuch* von Kim de l'Horizon und *Kad đavoli polete* von Vladimir Kecmanović. Durch Analyse und Vergleich dieser Werke gelangt man zu dem Schluss, dass beide Romane die Frau als entscheidenden Faktor, sowohl in politischer als auch metaphorischer Hinsicht, bei der Lösung der bestehenden Probleme in der Welt betrachten.

Schlüsselwörter: Veränderung der gesellschaftlichen Verhältnisse; familiäre Rollen; Literatur; Frau, zeitgenössischer Roman; Kim de l'Horizon; Vladimir Kecmanović